

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вісник аграрної науки Причорномор'я

Науково-теоретичний фаховий журнал

Видається Миколаївським державним аграрним університетом

Випуск № 2 (40)

2007 р.

УДК 338.432:334.012.23

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБСЯГІВ
ВИРОБНИЦТВА ВІТЧИЗНЯНОЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

І.І.Червен, доктор економічних наук, професор

*О.В.Шебаніна, кандидат фізико-математичних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Обґрунтовано необхідність виробництва належних обсягів вітчизняної аграрної продукції. Визначено основні напрями у змінах останніх. Внесено конкретні пропозиції щодо покращення структури площ сільгоспкультур та поголів'я худоби.

У зв'язку із сприятливими для вирощування більшості видів сільгосппродукції природно-кліматичними умовами Україна має значні перспективи розвитку аграрного виробництва. Однак вони, на жаль, поки що повною мірою не використовуються.

У результаті обсяги виробництва значної частини видів сільгосппродукції є недостатніми. А це, звичайно ж, з точки зору забезпечення продовольчої безпеки країни невиправдано.

Кожна країна та її окремі регіони повинні здійснювати обґрунтоване планування обсягів виробництва основних видів своєї продукції. У наукових розробках і практичних розрахунках різні автори застосовують при цьому досить неоднакові підходи.

Наприклад, на погляд Н.О.Лисенка [1], визначення обсягу виробництва окремого виду продукції (BP) має проводитися відповідно до прогнозу кількості населення (Kn), науково обґрунтованої норми споживання (Hc) та з урахуванням коефіцієнту платоспроможності населення (Kn):

$$BP = Kn \cdot Hc \cdot Kn .$$

За більш правильним шляхом, на нашу думку, йдуть С.М.Кваша і О.В.Жемойда, які вважають, що для прогнозування обсягів та структури продукції на ринку насамперед необхідно провести аналіз балансів внутрішнього ринку (з урахуванням експортних можливостей та потреби в імпорті). Для цього перш за все слід розрахувати обсяги внутрішнього споживання основних видів аграрної продукції, а також визначити перелік експортоорієнтованих товарів (по яких пропозиція перевищує внутрішній попит) і імпортозалежних (по яких попит перевищує внутрішню пропозицію). При цьому доцільно проаналізувати співвідношення внутрішніх і світових цін (як одного з основних факторів конкурентоспроможності), розміри ставок ввізного (імпортного) мита і можливість їх зменшення [2, с.222].

Водночас ми вважаємо, що основою при формуванні продовольчого ринку будь-якої країни повинно бути виробництво того чи іншого виду продукції вітчизняними товаровиробниками, яке визначає її продовольчу безпеку. При обчисленні обсягів окремих видів сільгосппродукції, призначених для споживання в якості продовольства, із загального виробництва необхідно виключити ту їх частину, яка спрямовується на насіння (для посіву), корми (для худоби і птиці), переробку (на нехарчові цілі), поповнення запасів та втрати. При цьому, звичайно ж, слід насамперед виходити із досягнутих в останні роки обсягів виробництва, імпорту та експорту продовольчих товарів, а також найбільш доцільних напрямів їх змін у майбутньому (по тих з них, по яких є можливості для розширення ринків збуту, — в бік збільшення, а по тих, де цього немає, — у бік зменшення). Наявна на внутрішньому ринку країни кількість продовольчої продукції та її асортимент повинні повною мірою задовольняти потреби її населення.

На наш погляд, на увагу заслуговує розроблена Міністерством аграрної політики України та Українською академією аграрних наук “Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015 року” [3], якою визначено розміри прогнозних обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів на період до 2015 року.

Дана програма спрямовується на збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства, які забезпечать науково обґрунтовані норми споживання продуктів харчування. При виконанні заходів, передбачених цією Програмою, у 2015 році буде вироблено зерна 50 млн. тонн, цукрових буряків – 25,0, олійних культур – 15,0, овочів – 8,0, картоплі – 18,0, плодів і ягід – 3,2, винограду – 0,8, молока – 20,0, м’яса – 5,1 млн. тонн, яєць – 17,0 млрд. штук, що гарантуватиме науково обґрунтовані норми споживання продуктів харчування. Для досягнення норм здорового харчування у 2015 році необхідно виробити м’яса у 2 рази більше, молока – у 1,4, плодів і ягід – у 2,4, овочів і баштанних культур – у 1,3 рази порівняно із 2005 роком.

Говорячи про тваринництво, необхідно вказати, що його відродження має здійснюватися поетапно. На першому етапі (до 2010р.) слід довести виробництво м’яса, молока та яєць до обсягів, які забезпечать мінімальні фізіологічні норми споживання цих продуктів, а на другому етапі (до 2015р.) – раціональні норми споживання у розрахунку на одну особу. Реалізація Програми дозволить забезпечити не тільки споживання у 2015р. продуктів рослинного походження на рівні раціональних норм харчування, а і оптимальні обсяги експорту відповідних товарів.

За розрахунками П.Т.Саблука [4], найбільш ймовірні темпи стабільного приросту валової продукції сільського господарства України становитимуть: у період до 2010р. близько 3%, а до 2015р. – 2,5%. Тому прогнозна середньорічна динаміка валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2000р. може становити 76 млрд. грн. у 2005-2010рр. і 86 млрд. грн. – у 2010-2015рр., що відповідно на 26,6 і 43,3% більше, ніж у середньому за 2000-2004рр. (60 млрд. грн.).

Вироблювана в Україні продукція повинна бути конкурентоспроможною (за рахунок покращення її якості та зменшення її собівартості). Висока якість вітчизняної продукції сприятиме формуванню міжнародного іміджу України, встановленню рівноправних і взаємовигідних стосунків з іншими країнами. Відповідно до цього мають здійснюватися заходи щодо реструктуризації і технічного переоснащення галузей продовольчого підкомплексу з орієнтацією на висококоefficientне використання ресурсного потенціалу. Для цього необхідно: впроваджувати науково обґрунтовані системи землеробства; використовувати досягнення генетики, селекції, насінництва, вирощування нових сортів і гібридів рослин; довести рівень внесення мінеральних добрив на 1 га ріллі у 2010р. до 90 кг у діючій речовині; створити ефективну інфраструктуру аграрного ринку [5].

Водночас необхідно здійснити відродження тваринництва за рахунок:

- поступового відтворення високопродуктивного поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці — завдяки запровадженню м'ясних скоростиглих порід, вирощуваних на промисловій основі;
- підвищення продуктивності худоби і птиці та якості продукції;
- прискорення реструктуризації кормовиробництва — за рахунок розширення площ багаторічних трав, створення культурних сіножатей і пасовищ;
- побудови ринку кормів;
- поглиблення кооперації та інтеграції господарств усіх форм власності.

На нашу думку, у тваринництві, наприклад Миколаївщини, необхідно надавати перевагу розвитку свинарства (довівши чисельність поголів'я у 2010р. до 600 тис. голів), м'ясного та молочного скотарства (при середній продуктивності корів до 3500 кг), а також птахівництва.

Для забезпечення належних обсягів виробництва основних видів сільгосппродукції кожне підприємство повинно мати відповідні розміри і структуру своїх посівних площ. Провідні позиції у структурі посівних площ України в 1990-2005рр. займали зернові

і зернобобові. Друге місце до 2002р. належало кормовим культурам, а у наступні роки — технічним. Порівнюючи 2005р. з 1990р., необхідно вказати, що за цей період мало місце зростання питомої ваги зернових і зернобобових, технічних, картоплі і овочеваштанних культур. Водночас досить помітно (у 2,6 раза) скоротилася частка кормових культур, що пов'язано з різким зменшенням поголів'я худоби та птиці.

Розглядаючи склад сільгоспкультур по їх групах, слід відмітити, що у структурі посівних площ зернових в останньому році у порівнянні з базовим відмічається зменшення питомої ваги озимини (в основному — за рахунок пшениці) і відповідне збільшення — ярих (насамперед — ячменю). Ці зміни викликані перш за все загибеллю посівів озимих культур у зимово-весняний період 2003р., після чого сільгоспідприємства почали для “страхування” своєї діяльності більше (ніж раніше) уваги приділяти ярих культурам.

Значні зміни відбулися і у складі посівів технічних культур. На жаль, їх не можна назвати позитивними, оскільки різко скоротилася частка цукрових буряків (а Україна здавна була “цукровою” державою, яка забезпечувала задоволення потреб не тільки внутрішнього ринку, а й постачала свій цукор в інші країни) і зросла — соняшнику (що гальмує запровадження науково обґрунтованих сівозмін, виснажує ґрунти, погіршує стан навколишнього середовища). Позитивом тут є лише збільшення частки сої — з 2,5% у 1990р. до 8,3% у 2005р.

За дослідженнями науковців і практиків, в умовах причорноморських областей нашої країни питома вага зернових культур у загальній посівній площі сільгоспідприємств не повинна перевищувати 55%.

З практичної точки зору, (за будь-яких умов) вирішальне значення матиме озимий клин, а також раціональне поєднання озимини з тією чи іншою групою ярових. Важливою умовою збільшення виробництва пшениці є забезпечення розміщення їх посівів по кращих попередниках, якими у степовій зоні є чорний пар, багаторічні трави, культури на зеленій корм, зернобобові.

Чільне місце у складі посівів зернових культур повинен займати ячмінь, який є високопоживним кормом для всіх видів тварин і

цінною сировиною для пивоварної промисловості, що розширює можливості його експортних поставок.

У вирішенні зернової проблеми важлива роль належить і кукурудзі, у виробництві якої зацікавлені галузі тваринництва, харчової, переробної, медичної, мікробіологічної та інших галузей промисловості. Але слід визнати, що сучасний рівень виробництва зерна кукурудзи ще не задовольняє потреб народного господарства. Оскільки ця культура є тепло- і вологолюбивою, її вирощування доцільно зосередити у центральній частині Лісостепової зони, частково — у західних і східних її регіонах, а також у північному та центральному Степу, де є можливість завдяки достатній кількості опадів одержувати по 50-55 ц і більше зерна з 1 га. Головними завданнями виробництва зерна кукурудзи є забезпечення: тваринництва і птиці — кормами, промислових виробництв (харчової, хімічної, косметичної та інших галузей) — сировиною, населення — олією, борошном, крупами тощо.

На жаль, у складі посівних площ України та більшості її областей незначною є частка високобілкових культур (гороху, сої та ін.), що негативно впливає на якість раціонів годівлі тварин та експортні можливості нашої країни щодо цих видів продукції. Дефіцит рослинного білка у кормових раціонах можна суттєво знизити збільшенням виробництва гороху — до 3,8-4 млн. т, розширивши площі його посівів до 1,5-1,6 млн. га. Ураховуючи холодостійкість та невибагливість гороху до ґрунтових умов, ареал розміщення цієї культури в Україні — широкий. До того ж його експортний потенціал досить значний.

Говорячи про сою, необхідно вказати, що хоча обсяги її виробництва останніми роками і зростають, але вони є досить обмеженими.

Одним із основних джерел забезпечення належних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції є насіння соняшнику. Саме тому товаровиробники протягом останніх років розширили площу його посіву майже вдвічі. У перспективі посівні площі соняшнику слід скорочувати — таким чином, щоб на його частку припадало не більше 15% посівних площ сільгосп підприємств. Виробництво ж необхідних обсягів насіння має забезпечуватися за рахунок підвищення урожайності.

Ще більшої уваги, ніж рослинницькі галузі, в Україні потребує тваринництво. Особливою мірою це стосується м'ясного скотарства та свинарства.

У розвинених країнах світу значно більшу (ніж в Україні) увагу приділяють м'ясному скотарству. Наприклад, в Австралії на частку молочних корів припадає 8,2%, у Бразилії — 10,9%, США — 9,5% від загального стада великої рогатої худоби. В Україні ж нині на одну корову припадає лише одна голова "шлейфу", а в господарствах населення — 0,15-0,30 голів. Тому невипадково, що виробництво м'яса в нашій країні залишається проблематичним. Зокрема, у 2001р. загальний рівень збитковості яловичини становив 21,2% у окремих областях, а у Львівській, Миколаївській, Херсонській — 33-34%%. У подальшому цей показник був ще гіршим: у 2002р. рівень збитковості становив 0,5%, у 2003р. — 44,3%, у 2004р. — 33,8%. Збитковість реалізованої свинини у 2004р. досягала 14,4%. У 2005р. відчутно скоротилася пропозиція м'яса, зокрема — яловичини, телятини та свинини [6].

У системі заходів щодо стабілізації галузі головним завданням на найближчі роки повинно бути припинення зменшення поголів'я і відновлення якісних показників рівня 1990р.

Успішне вирішення висвітлених вище проблем забезпечить вітчизняному товаровиробникові гідне місце як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенко Н.О. Формування ефективної пропозиції в цукробуряковому підкомплексі регіону // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2004. — Вип.4. — С.125-131.

2. Кваша С.М., Жемойда О.В. Методологічний підхід до визначення економічних наслідків вступу до Всесвітньої торгової організації для сільського господарства України // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці. — Житомир. — Вид-во "Державний аграрний економічний університет", 2005. — частина I. — С.222.

3. Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. — 2007. — №1. — С.3-49.

4. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні // Економіка АПК. — 2004. — №12. — С.3-15.

5. Програма соціально-економічного розвитку Миколаївської області на 2000-2010рр. "Миколаївщина – 2010". – Миколаїв, 1999.
6. Бойко В.І. Про гарантування продовольчої безпеки України // Економіка АПК. – 2006. – №1. – С.60-67.